

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
КАФЕДРА ІСТОРІЇ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О.А. Кузнецова
«28» _____ серпня _____ 2020 р.



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ


КИЇВСЬКА РУСЬ ТА ЇЇ СУСІДИ

Ступінь магістра

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітня програма Археологія

2020 – 2021 навчальний рік

Розробник: кандидат історичних наук, старший викладач Кузовков В.В. 

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії

Протокол № 1 від «26» вересня 2020 р.

Завідувач кафедри  (Рижева Н.О.)

«26» вересня 2020 р.

Анотація

Курс «Київська Русь та її сусіди» є невід'ємною складовою підготовки магістра історичних спеціальностей. Курс викладається на факультеті психології та педагогіки Миколаївського Національного університету імені В.А. Сухомлинського на спеціальності 032 Історія та археологія у межах освітньої програми «Археологія». Курс «Київська Русь та її сусіди» складається з 3-х кредитів (90 годин) ECTS, предметом вивчення якого є міжнародні зв'язки Київської Русі у IX – XIII ст.

Під час викладання курсу студенти знайомляться з такими науковими проблемами, як періодизація історії Київської Русі та її міжнародних зв'язків, джерела та історіографія міжнародних зв'язків Київської Русі, зв'язки Русі з Візантією, світом кочовиків, Скандинавією, народами і державами Центральної та Західної Європи, а також народами і державами Сходу.

Ключові слова: історія, Київська Русь, письмові та археологічні джерела, норманізм та антинорманізм, варяги, шлях «з варяг у греки», міжнародні угоди, збройні конфлікти.

Annotation

The course "Kievan Rus and its neighbors" is an integral part of the master's degree in history. The course is taught at the Faculty of Psychology and Pedagogy of Mykolayiv National University named after VA Sukhomlinsky in the specialty 032 History and Archeology within the educational program "Archeology". The course "Kievan Rus and its neighbors" consists of 3 credits (90 hours) ECTS, the subject of which is the international relations of Kievan Rus in the IX - XIII centuries.

During the course students get acquainted with such scientific problems as the periodization of the history of Kievan Rus and its international relations, sources and historiography of international relations of Kievan Rus, Russia's relations with Byzantium, the nomadic world, Scandinavia, peoples and states of Central and Western Europe, as well as the peoples and states of the East.

Key words: history, Kievan Rus, written and archeological sources, Normanism and anti-Normanism, Vikings, the way "from Vikings to Greeks", international agreements, armed conflicts.

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проєкт,	Спеціальність: 032 Історія та археологія	Семестр	
Загальна кількість годин – 90	Освітня програма Археологія	3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 год.; аудиторних – 32; самостійної роботи студента – 58.	Ступінь: магістра	Лекції	
		2 год.	
		Практичні, семінарські	
		6 год.	
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		82 год.	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 8 год. – аудиторні заняття, 82 год. – самостійна робота (10%/90%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>заочна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проект,	Спеціальність: 032 Історія та археологія	Семестр	
Загальна кількість годин – 90	Освітня програма Археологія	3-й	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 год.; аудиторних – 32; самостійної роботи студента – 58.	Ступінь: магістра	2 год.	
		Практичні, семінарські	
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		2 год.	
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		86 год.	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 4 год. – аудиторні заняття, 86 год. – самостійна робота (5%/95%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

Мета курсу: розгляд основні концепції історії Київської Русі та її зв'язків з сусідніми народами та державами.

Завдання курсу:

- ознайомлення магістрантів з джерельною базою і історіографією проблеми;
- актуалізація знань з політичної історії Київської Русі;
- розгляд зв'язків Київської Русі з сусідніми державами і народами.

Передумови для вивчення дисципліни:

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів. Вивчення дисциплін «Історія стародавнього Сходу та античності», «Філософія», «Культурологія», «Пізня римська імперія», «Релігієзнавство», «Історія середніх віків».

Програмні результати навчання:

Здатність запам'ятовувати або відтворювати:

1. глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу;
2. специфіку розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі;
3. професійні норми в галузі історії та етнології;
4. основні етапи наукового пошуку в галузі історії та етнології та завдання кожного з них;
5. теорію й практики критичного осмислення уявлень про минуле у суспільстві, правила побудови наукових гіпотез.

Здатність розуміти та інтерпретувати:

6. основні теоретичні та методологічні проблеми сучасної етнологічної науки;
7. шляхи формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної наукової проблематики;
8. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;
9. вибір методології та методів при здійсненні власного дослідження;

10.вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях:

11.пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;

12.аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного етнолога та пануючими у суспільстві поглядами на минуле;

13.демонструвати навички професійного спілкування з використанням іноземної мови;

14.брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проєктів;

15.застосовувати сучасні методики викладання у вищій школі;

Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти і розуміти їх взаємозв'язок:

16.аналізувати явища та процеси світової етнології з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;

17.визначати інформаційний потенціал конкретних етнологічних джерел при вирішенні певної наукової проблеми;

Здатність поєднувати частини разом, щоби одержати ціле з новою системною властивістю:

18.визначати соціальні функції історика в нових умовах;

19.встановлювати ефективну комунікацію з представниками інших гуманітарних та природничих наук;

20.обґрунтувати наукову новизну власного дослідження з урахуванням сучасних наукових досягнень;

21.розширювати джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових експедиціях, шляхом створення нових джерел (усна історія та ін.).

Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі:

22. критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та отриманих результатів фахівцями;
23. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;
24. узагальнювати результати власного дослідження;
25. аргументувати зв'язок теми обраного наукового проекту з пріоритетними напрямками розвитку світової науки;
26. рекомендувати шляхи продовження власного дослідження.

3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями**:

I. Загальні:

ЗК-1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

ЗК-2. Вміння організовувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;

ЗК-3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;

ЗК-4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК-5. Здатність взаємодіяти з представниками інших професійних груп гуманітарної сфери.

II. Фахові:

ФК-1. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;

ФК-2. Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних;

ФК-3. Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі;

ФК-4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК-5. Здатність відрізнати специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;

ФК-6. Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.

ФК-7. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди.

Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.

Тема 3. Русь та Візантія.

Тема 4. Русь та держави Сходу.

Тема 5. Русь та держави Центральної та Західної Європи.

Тема 6. Русь та Скандинавія.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Вступ до курсу.

Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди

Актуальність дослідження зв'язків Русі з сусідніми народами та державами.

Мета і завдання.

Хронологічні та географічні межі.

Джерела і історіографія.

Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.

Походження давніх слов'ян. Слов'яни в індоєвропейській мовній родині.

Ранньосередньовічні письменники про слов'ян (Прокопій, Маврикій Стратег, Йордан та інші).

Анти. Склавіни. Слов'янські міграції. Засвоєння Балканського півострову.

Складання перших слов'янських держав. Держава Само та I Болгарське царство.

Формування держави Київська Русь. Теорії щодо походження Русі.

Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.

Тема 3. Русь та Візантія.

Від Риму до Візантії. Трансформація режиму доміну у IV- V ст.

Доба Юстиніана I та його нащадків. Активізація зв'язків з землями Південної України. «Візантійська співдружність націй». Криза імперії. I період іконоборництва. Візантійська Тавріка у 7-8 ст. Візантія і Хозарський каганат.

Візантія на межі 8-9 ст. Другий період іконоборництва. Аморійська династія. Перші контакти з Руссю (похід князя Бравліна на Сурож, похід на Амастріду, посольство кагана Рос, похід 860 року).

Доба Македонської династії. Аскольдове хрещення. Константин VII Багрянородний. Візантія, Хозарія, печеніги та Русь (до 988р.) Проблема хрещення Русі та її християнізації. Василь II Болгаробійця. Кінець Македонської династії.

Криза середини 11 ст. Доба Комнінів. Зв'язки з Руссю, половцями та печенігами.

Князівства Русі та Візантія у XIII – XIV ст.

Тема 4. Русь та держави Сходу.

Східні слов'яни та Хазарський каганат. Відносини з давніми уграми. Київська Русь на торговельних шляхах IX – X ст. Відносини з країнами ісламу (Хорезмом та Саманідами).

Русь та кочовики: печеніги, огузи, половці. Монгольське вторгнення. Вхідження князівств Русі до Золотої Орди та наслідки цього процесу.

Русь та країни Закавказзя. Походи русів на Каспій. Зв'язки з Грузією, Вірменією, державами Азербайджану.

Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.

Тема 5. Русь та держави Центральної та Західної Європи.

Велика Моравія та її історичне значення. Кирило (Константин) і Мефодій.

Русь і I Болгарське царство. Князівства Русі та південнослов'янські держави Балканського півострову.

Відносини Русі з країнами Центральної Європи (Польща, Чехія, Угорщина, Німеччина, Франція). Русь та папство.

Тема 6. Русь та Скандинавія.

Особливості слов'яно - скандинавських зв'язків у Балтійському регіоні. Доба вікінгів у Північній Європі. Нормандська теорія походження Русі.

Русь і Скандинавія у IX – XI ст. Формування скандинавських держав. Скандинави у правлячій еліті Русі. Економічні, торгівельні та культурні зв'язки.

Князівства Русі та скандинавські держави у XII – XIII ст.

3. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	с	с.р.
1	2	3	4	5
Кредит 1. Вступ до курсу.				
Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	15	2	2	11
Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.	15			15
Разом:	30	2	0	26
Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.				
Тема 3. Русь та Візантія.	15		2	13
Тема 4. Русь та держави Сходу.	15			13
Разом:	30	0	2	28
Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.				
Тема 5. Русь та держави Європи.	15			15
Тема 6. Русь та Скандинавія.	15		2	13
Разом:	30	0	2	28
Усього годин:	90	2	6	82

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	с	с.р.
1	2	3	4	5
Кредит 1. Вступ до курсу.				
Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	15	2		13
Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.	15			15
Разом:	30	2	0	28
Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.				
Тема 3. Русь та Візантія.	15		2	13
Тема 4. Русь та держави Сходу.	15			15
Разом:	30	0	2	28
Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.				
Тема 5. Русь та держави Європи.	15			15
Тема 6. Русь та Скандинавія.	15			15
Разом:	30	0		30
Усього годин:	90	2	2	86

4. Теми лекційних занять**Денна форма навчання**

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	2
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
Всього:		2

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	2
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
Всього:		2

5. Теми практичних занять**Денна форма навчання**

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	2
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
4.	Тема 3. Русь та Візантія.	2
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
5.	Тема 6. Русь та Скандинавія.	2
Всього:		6

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
4.	Тема 3. Русь та Візантія.	2
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
Всього:		2

6. Самостійна робота Денна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	11
2.	Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.	15
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
3.	Тема 3. Русь та Візантія.	13
4.	Тема 4. Русь та держави Сходу.	13
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
5.	Тема 5. Русь та держави Європи.	15
6.	Тема 6. Русь та Скандинавія.	13
Всього:		82

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Вступ до курсу.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди	13
2.	Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.	15
<i>Кредит 2. Зв'язки Русі з Візантією та державами Сходу.</i>		
3.	Тема 3. Русь та Візантія.	13
4.	Тема 4. Русь та держави Сходу.	15
<i>Кредит 3. Зв'язки Русі з країнами Європи.</i>		
5.	Тема 5. Русь та держави Європи.	15
6.	Тема 6. Русь та Скандинавія.	15
Всього:		86

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Тема 1. Вступ до курсу Київська Русь та її сусіди.

1. Особливості джерельної бази з досліджень міжнародних зв'язків Київського Русі та її міжнародних зв'язків.
2. Письмові пам'ятки Київської Русі.
3. Візантійські джерела.
4. Східні джерела.

5. Європейські джерела.
6. Археологічні джерела.

Тема 2. Міжнародні зв'язки давніх слов'ян.

1. Походження давніх слов'ян. Слов'яни в індоєвропейській мовній родині.
2. Ранньосередньовічні письменники про слов'ян (Прокопій, Маврикій Стратег, Йордан та інші).
3. Анти та їх сусіди.
4. Слов'янські міграції. Засвоєння слов'янами Балканського півострову.
5. Складання перших слов'янських держав. Держава Само та I Болгарське царство.
6. Племінні союзи східних слов'ян.
7. Формування Київської Русі.
8. Норманська теорія походження Русі.
9. Автохтонна теорія походження Русі.
10. Хозарська теорія походження Русі.
11. Візантія та слов'яни.

Тема 3. Русь та Візантія.

1. Загальна характеристика Візантійської імперії. Особливості історії Візантії до IX ст.
2. Перші контакти з Руссю (похід князя Бравліна на Сурож , похід на Амастріду, посольство кагана Рос, похід 860 року). Аскольдове хрещення.
3. Візантія та Русь за правління Олега та Ігоря.
4. Візантія та Русь за правління Ольги та Святослава.
5. Хрещення Русі за Володимира.
6. Русь та Візантія у XI-XII ст.
7. Князівства Русі та Візантія у XIII – XIV ст.

Тема 4. Русь та держави Сходу.

1. Русь та Хозарський каганат.
2. Київська Русь на торговельних шляхах IX – X ст. Відносини з країнами ісламу (Хорезмом та Саманідами).
3. Русь та кочовики: угри, печеніги, огузи, половці.
4. Монгольське вторгнення. Вхідження князівств Русі до Золотої Орди та наслідки цього процесу.
5. Русь та країни Закавказзя. Походи русів на Каспій. Зв'язки з Грузією, Вірменією, державами Азербайджану.

Тема 5. Русь та держави Центральної та Західної Європи.

1. Велика Моравія та її історичне значення.
2. Кирило (Константин) і Мефодій.
3. Русь і I Болгарське царство.
4. Князівства Русі та південнослов'янські держави Балканського півострову.
5. Відносини Русі з Польщею.
6. Відносини Русі з Угорщиною.
7. Відносини Русі з Німеччиною.
8. Відносини Русі з Францією.
9. Русь та папство.

Тема 6. Русь та Скандинавія.

1. Велика Моравія та її історичне значення. Кирило (Константин) і Мефодій.
2. Русь і I Болгарське царство. Князівства Русі та південнослов'янські держави.
3. Відносини Русі з Польщею.
4. Відносини Русі з Угорщиною.
5. Відносини Русі з Німеччиною.
6. Відносини Русі з Францією.

8.Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

A	ОЦІНК	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
	ЄКТС		екзамен	залік
	A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
	B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
	C	65-79		
	D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
	E	50-54		
	FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Враховується:

1. рівень осмислення навчального матеріалу;
2. рівень сформованості аналітичних умінь і концептуальних підходів;
3. повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
4. використання додаткової літератури;
5. порівняння, зв'язок із практикою, висновки.

Відмінно: - Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили. Викладений матеріал має доказовий, логічний і послідовний характер. Студент володіє способами концентрованого викладу матеріалу. Демонструє творче застосування знань при переформатуванні запитання. У відповіді майже не трапляються мовленнєві помилки.

Дуже добре: - Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

Добре: - Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Понятійна основа базується на обраній класифікації.

Задовільно: Відповідь структурована, проте наявні окремі помилки у послідовності викладу. Недостатньо виваженою та аргументованою є доказова база. Студент вільно оперує знаннями, може застосовувати їх у новій навчальній ситуації. У відповіді трапляються окремі мовленнєві помилки.

Достатньо: - Відповідь неповна, фрагментарна. Знання мають недостатньо стійкий та послідовний характер. Вони застосовуються переважно для виконання завдань репродуктивного характеру. У відповідях відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь має формальний характер, відсутня чіткість, структурованість. Студент використовує лише окремі знання у новій навчальній ситуації. У відповіді наявні фактичні та мовленнєві помилки.

Незадовільно:- Студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання (судження). Наявні грубі фактичні та мовленнєві помилки.

Види самостійної роботи:

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час аудиторних занять (на семінарах заняттях), так і у позааудиторний час, визначений викладачем. Контроль самостійної роботи передбачає:

- визначення ступеня засвоєння матеріалу;
- визначення якості виконання індивідуальних і творчих колективних завдань;
- відвідування консультацій викладача;
- своєчасне виконання і здача поточних завдань;
- оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

Творче завдання (хронологічні та синхронізаційні таблиці) – **1-10 балів**

Глосарій (словники термінів) – **1-15 балів**

Контурні карти – **1-10 балів**

Індивідуальне завдання (розкриття проблемних питань у письмовому вигляді) – **1-10 балів**

Реферат (письмова наукова робота) – **1-15 балів**

Контрольна робота (розкриття основних питань у письмовому вигляді) – **1-15 балів**

Мультимедійна презентація- **1-15 балів.**

Критерії оцінювання самостійної роботи:

- повнота розкриття питання завдання с\р;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність викладення матеріалу с\р;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння та формулювати висновки;
- акуратність оформлення самостійної роботи;

- підготовка матеріалу за допомогою (історичних карт, таблиць, схем тощо).

Примітка. Шкала оцінювання репрезентована в 10-ти та 5-ти бальній системах в залежності від максимальної суми балів за вид роботи в кожному кредиті.

15/10 балів - робота студентом виконана в повному обсязі, високий понятійний рівень; глибина, широта, повнота питання, що висвітлюється; осмисленість і усвідомленість затверджених положень теми, яка розкривається студентом; логічність та послідовність під час відповіді; доведення та аналіз теорій, концепцій, вчень, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень; вміння виділяти головне; вміння встановлювати між предметні та внутрішньопредметні зв'язки; вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми; стилістично грамотна мова, робота виконана майже на 90-100% від загального обсягу

10/5 балів – робота студентом виконана в повному обсязі, високий понятійний рівень; глибина, широта, повнота питання, що висвітлюється; осмисленість і усвідомленість затверджених положень теми, яка розкривається студентом; логічність та послідовність під час відповіді; доведення та аналіз теорій, концепцій, вчень, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень; вміння виділяти головне; вміння встановлювати між предметні та внутрішньопредметні зв'язки; вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми; стилістично грамотна мова, допускаються незначні помилки, робота виконана майже на 80-89% від загального обсягу.

5/3 балів - робота студентом виконана не в повному обсязі, але доведено та проаналізовано теорії, концепції, вчення, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, обсяг виконаних завдань становить від 50% до 59% від загального обсягу.

3/2 балів - робота студентом виконана не в повному обсязі, не описані явища, не виявлено розуміння основних положень завдання. Тема не розкрита, актуальність не доведена, не виділені головні завдання; не зроблені висновки, не показана перспектива розвитку ідеї або проблеми; стилістично неграмотна мова.

2/1 балів - студент не описує явища, не виявляє знання і розуміння основних положень завдання. Тема не розкрита, актуальність не доведена, не виділені головні завдання; не зроблені висновки, не показана перспектива розвитку ідеї або проблеми; стилістично неграмотна мова.

Кількість балів у кінці I семестру повинна складати: від 150 до 300 балів (за 3 кредитів), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 кредитів.

Поточне оцінювання та самостійна робота I семестр	Накопичувал ьні бали/сума
--	------------------------------

Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	300//100
50	50	50	50	50	50	

9. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є:

- а) поточний контроль за роботою та рівнем знань та вмінь через усне та письмове опитування;
- б) письмові контрольні та самостійні роботи;
- в) тестові завдання;
- г) співбесіди на консультаціях;
- д) залік.

10. Методи навчання

Дисципліна передбачає використання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання (дебати, мозковий штурм, лекції з використанням інтерактиву, методи оцінювання і самооцінювання, планування та інші).

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації.

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. Студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку.

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на семінарах і колоквиумах.

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру. Ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільше повно.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

Методи: Історико-археологічний пошук, порівняльний, морфологічний аналіз, метод історичної систематизації та типології. Принципи історизму та об'єктивності, комплексний підхід до вивчення археологічних та історичних джерел. Крім лекційних занять, планується проведення семінарів. На семінарські заняття винесені найсуттєвіші теми кожного з розділів. При підготовці до семінарських занять студентам рекомендується план заняття та список рекомендованої літератури. До всіх семінарських занять (за бажанням студентів) проводяться групові чи індивідуальні консультації.

Форма підсумкового контролю. Вивчення курсу завершується заліком. Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації. Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями міжнародного життя, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу, мовна грамотність.

11. Рекомендована література

Базова

1. Археология СССР. Степи Евразии в эпоху средневековья. - М.: Наука, 1981. - 301 с.
2. Ясы и бродники в степях Восточной Европы (VI - начало XIII в.)/ О.Б. Бубенок. - Киев: Вид-во "Логос", 1997. - 218 с.
3. Вернадский Г.В. Древняя Русь/Г.В. Вернадский. - М. - Тверь: Леан, Аграф, 1996. - 448 с.

4. История Византии /Под ред. З.В. Удальцовой. - М.: Наука, 1967. - Т. 2. - 472 с.
5. Кирпичников Л.Н., Дубов И.В., Лебедев Г.С. Русь и варяги (русско-скандинавские отношения домонгольского времени)/ Л.Н.Кирпичников, И.В.Дубов, Г.С.Лебедев //Славяне и скандинавы. - М.: Прогресс, 1986. - С. 189-297.
6. Петрухин В.Я. Начало этнокультурной истории Руси IX - XI вв./В.Я.Петрухин. - М.: Гнозис, 1995. - 317 с.
7. Толочко П.П. Древняя Русь: Очерки социально-политической истории/П.П.Толочко. – К.: Наукова думка, 1987. – 248 с.
8. Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь/ П.П.Толочко. – Киев:Абрис,1999. – 198 с.

Допоміжна література

Джерела

1. Багрянородный К. Об управлении империей/К. Багрянородный. - М.: Наука, 1989. - 496 с.
2. Бертинские анналы
//http://www.vostlit.info/Texts/rus14/Annales_Bertiani/frametext2.htm.
3. Гаркави А.Я. Сказания мусульманских писателей о славянах и русских/ А.Я.Гаркави // www.vostlit.info.ru.
4. Голб Н., Прицак О. Хазарско-еврейские документы X века/ Н.Голб, О.Прицак. - М.; Иерусалим: Гешарим, 1997. - 240с.
5. Ибн ал-Факих ал-Хамадани. Известия о странах/Ибн ал-Факих ал-Хамадани//www.vostlit.info.ru.
6. Ибн Хордадбех. Книга путей и стран/ Ибн Хордадбех. - Баку: Элм, 1986. - 428 с.
7. Иордан. О происхождении и деяниях готы/ Иордан. - М.: Изд-во восточной лит-ры, 1960. - 436 с.

8. Кесарийский П. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история/ П. Кесарийский. - М.: Наука, 1993. - 572 с.
9. Ковалевский А.П. Книга Ахмеда ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921-922 гг./ А.П.Ковалевский - Х: Изд-во Харьковского ун-та,1956. - 345 с.
10. Коковцов П.К. Еврейско-хазарская переписка в X в./ П.К.Коковцов - Л.: АН СССР, 1932. - 134 с.
11. Ал-Мукаддаси. "Ахсан ат-такасим фи марифат ал-акалим"("Лучшее разделение для познания климатов"): ад-Дайлам и ар-Рихаб/ Ал-Мукаддаси // Восточное историческое источниковедение и специальные исторические дисциплины. - М.: Наука, 1994. - Вып. 2. - С. 269 - 333.
12. Повесть временных лет. - М.-Л.: АН СССР, 1950. - Ч. 1. - 405 с.
13. Продолжатель Феофана. Жизнеописание византийских царей/ Продолжатель Феофана. - СПб.: Наука, 1992. - 348 с.
14. Прокопий из Кесарии. Война с готами/ Прокопий из Кесарии. - М.: АН СССР, 1950. - 513 с.
15. Симокатта Ф. История/Ф.Симокатта.- М.: АН СССР, 1957. - 221 с.
16. Хвольсон Д.А.Известия о хазарах, буртасах, мадьярах, славянах и русах Абу Али Ахмеда Бен Омара ибн Даста (Русте)/Д.А. Хвольсон// www.vostlit.info.ru.

Література

1. Альтернативные пути к цивилизации: Кол. монография / Под ред. Н.Н. Крадина, А.В. Коротаева, Д.М. Бондаренко, В.А. Лынши. - М.: Логос, 2000. – 368 с.
2. Баранов И.А. Таврика в эпоху раннего средневековья: (Салтово-маяцкая культура)/И.А. Баранов. - Киев: Наукова думка, 1990.- 168с.
3. Берлин И.З. Исторические судьбы еврейского народа на территории Русского государства/И.З. Берлин. - Пг.: Еврейск. ист. б-ка, 1919. - 151 с.
4. Велиханова Н.М. О торговых путях купцов-русов и купцов-евреев ар-Розани по сочинению Ибн-Хордадбега "Книга путей и

- владений"/Н.М.Велиханова//Товарно-денежные отношения на Ближнем и Среднем Востоке в эпоху Средневековья. - М., 1980. - С.37 - 42.
5. Вестберг Ф. К анализу восточных источников о Восточной Европе /Ф. Вестберг//ЖМНП. - 1908. - Ч. 13. - С. 364-412.
 6. Вестберг Ф. К анализу восточных источников о Восточной Европе/Ф. Вестберг //ЖМНП. - 1908. - Ч. 14. - С. 1-52.
 7. Гадло А.В. Восточный поход Святослава/А.В. Гадло//Проблемы истории феодальной России. Сб. статей к 60-летию проф. В.В. Мавродина. -Л.: ЛГУ, 1971. - С. 59-68.
 8. Гадло А.В. Этническая история Северного Кавказа IV - X вв/ А.В. Гадло. - Л.: ЛГУ, 1979. - 216 с.
 9. Гадло А.В. Этническая история Северного Кавказа X - XIII вв/ А.В. Гадло. - СПб.: Изд-во С. - Петербургского ун-та, 1994. - 238 с.
 10. Гумилев Л.Н. От Руси к России/ Л.Н. Гумилев. - М.: МГУ, 1998. - 534 с.
 11. Дубов И.В. Великий Волжский путь/И.В. Дубов. - Л.: ЛГУ, 1989. - 257 с.
 12. Заходер Б.Н. Каспийский свод сведений о Восточной Европе/Б.Н. Заходер. - М.: Изд-во восточной литературы, 1962. – 279с.
 13. История Византии /Под ред. З.В. Удальцовой. - М.: Наука, 1967. - Т. 1. - 524 с.
 14. Калинина Т.М. Ал-Хазар и ас-сакалиба: контакты. Конфликты?/Т.М.Калинина// Хазары. Евреи и славяне.- М. – Иерусалим: Гешарим, 2005. – С. 101 – 110.
 15. Калинина Т.М. Сведения Ибн Хаукаля о походах Руси времен Святослава/Т.М.Калинина// Древнейшие государства на территории СССР, 1975. - М.: Наука, 1976. - С.90 - 101.
 16. Калинина Т.М. Торговые пути Восточной Европы IX века (по данным Ибн Хордадбеха и Ибн ал-Факиха)/Т.М.Калинина//История СССР. 1986. - N 4. - С. 68-82.
 17. Карамзин Н. А. История государства Российского/Н.А.Карамзин. – М.: Наука, 1989. – Т.1. – 637 с.

18. Ключевский В.О. Соч./В.О. Ключевский. – М.: Мысль, 1988. – Т.2. – Ч.2. – 446 с.
19. Комар А.В. Исторические предпосылки возникновения легенды о полянской дани хазарам по археологическим данным/ А.В.Комар // Хазары. Евреи и славяне. – М. – Иерусалим: Гешарим, 2005. – Т.16. – С. 207 – 219.
20. Крадин Н.Н. Проблемы периодизации исторических макропроцессов/ Н.Н. Крадин // История и математика: Модели и теории. – М., 2008. – С. 166 – 200.
21. Кропоткин В.В. Экономические связи Восточной Европы в I тыс. н. э./ В.В. Кропоткин. - М.: Наука, 1967. - 135 с.
22. Мишин Д.Е. Сакалиба (славяне) в исламском мире в раннее средневековье/Д.Е.Мишин. - М.: Институт востоковедения РАН, 2002. - 368 с.
23. Петрухин В.Я. Русь и Хазария: к оценке исторических взаимосвязей// Хазары. Евреи и славяне/ В.Я.Петрухин. – М. – Иерусалим: Гешарим, 2005. – С. 69 – 100.
24. Плетнева С.А. Саркел и "шелковый" путь/ С.А.Плетнева. - Воронеж: ВГУ, 1996. - 166 с.
25. Половой Н.Я. О маршруте похода русских на Бердаа и русско - хазарских отношениях в 943 г./Н.Я.Половой// ВВ. - 1961. - Т. XX. - С.90 - 105.
26. Приходнюк О.М. Восточные славяне и степной мир/О.М.Приходнюк // Хазарский альманах. – Харьков: Каравела, 2002. – Т.1. – С. 125 – 130.
27. Прицак О. Походження Русі: Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг)/О.Прицак. - Київ: Обереги, 1997. - Т. 1. - 1073 с.
28. Сахаров А.Н. Дипломатия древней Руси: IX - первая половина Хв/А.Н.Сахаров. - М.: Мысль, 1980. - 358 с.
29. Сахаров А.Н. Дипломатия Святослава/А.Н.Сахаров. - М.: Международные отношения, 1982. - 240 с.
30. Семенов И.Г. К интерпретации сообщения «Кембриджского Анонима» о походах Хельгу, «царя Руси»/И.Г.Семенов// Хазары. Евреи и славяне. – М. – Иерусалим: Гешарим, 2005. – Т. 16. – С. 326 – 337.

31. Соловьев С.М.История России с древнейших времен/С.М.Соловьев. – М.: Соцэкгиз, 1959. – Т.1-2. – 811 с.
32. Татищев В.Н.История Российская/В.Н.Татищев. –М.-Л.: АН СССР, 1963. – Т.2. – 352с.
33. Тер - Гевондян А.Н. Армения и Арабский халафат/А.Н.Тер-Гевондян. – Ереван: ЕГУ, 1977. – 354с.
34. Тортика А.А. Северо-Западная Хазария в контексте истории Восточной Европы (вторая половина VII – третья четверть X вв.)/А.А.Тортика. – Х.: ХГАК, 2006. – 553 с.
35. Тревер К.В. Очерки по истории и культуре Кавказской Албании IV в. до н.э. - VII в. н.э/К.Э.Тревер. - М. - Л.: АН СССР, 1959. - 391 с.
36. Цукерман К. Русь, Византия и Хазария в середине X века: проблемы хронологии/ К. Цукерман//Славяне и их соседи. - 1996. - Вып. 6. - С. 68-80.

12. Інформаційні ресурси ІНТЕРНЕТ

1. <http://www.archives.gov.ua/>
2. <http://www.nbu.gov.ua/>
3. <http://www.history.org.ua>
4. <http://www.istpravda.com.ua/>
5. <http://cdvr.org.ua/>
6. <http://historians.in.ua>
7. <http://istgeography.moy.su/>
8. <http://www.uamoderna.com/konfseminary>